SCIENCE CONNECTS PEOPLE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF

2026 / No. 1(1)

Contemporary Pedagogical and Philological Research

OLIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING TALABALARNING MUSTAQIL FIKRLASHIGA TA’SIRI

Ibragimova Mastona

Osiyo Texnologiya Universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur tezisda oliy ta’lim jarayonida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishning talabalarning mustaqil va tanqidiy fikrlashiga ta’siri tahlil qilinadi. Sun’iy intellektning ta’limiy imkoniyatlari bilan bir qatorda, unga ortiqcha tayanish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolar ham yoritiladi. Talabalarda axborotni tahlil qilish, manbalarni tekshirish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishga doir tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: ***sun’iy intellekt, oliy ta’lim, mustaqil fikrlash, tanqidiy tafakkur, raqamli ta’lim, akademik halollik.***

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta’lim mazmuni va usullariga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, matn yaratish, savollarga javob berish, ma’lumotlarni umumlashtirish va murakkab tushunchalarni izohlash imkoniga ega sun’iy intellekt vositalari oliy ta’limda keng qo‘llanila boshladi. Ushbu vositalar talabalarga o‘quv materiallarini tushunish, topshiriqlarni rejalashtirish va yangi g‘oyalarni izlashda yordam berishi mumkin. Biroq tayyor javoblarni tekshirmasdan qabul qilish talabaning mustaqil izlanishi va fikrlash faolligini susaytirish xavfini ham tug‘diradi.

Shu sababli asosiy masala sun’iy intellektdan foydalanish yoki foydalanmaslikdangina iborat emas. Muhimi, undan qanday maqsadda va qanday usulda foydalanishdir. Sun’iy intellekt talabaning o‘rniga fikrlaydigan vosita emas, balki uning izlanishi va mulohazasini qo‘llab-quvvatlaydigan yordamchi sifatida qaralishi lozim.

Sun’iy intellekt vositalarining muhim afzalliklaridan biri — individual yordam ko‘rsatish imkoniyatidir. Talaba tushunmagan mavzusini boshqa usulda izohlashni

so‘rashi, murakkab matnning asosiy g‘oyalarini ajratishi yoki o‘z fikrini tartibga solish uchun savollar olishi mumkin. Bunday yondashuv o‘quv jarayonini moslashuvchan qiladi va talabaning mustaqil ishlashiga ko‘maklashadi. Shuningdek, sun’iy intellekt muayyan mavzu bo‘yicha turli qarashlarni taqqoslash, munozara uchun savollar tuzish va dastlabki reja ishlab chiqishda foydali bo‘lishi mumkin.

Shu bilan birga, sun’iy intellekt yaratgan javoblar har doim ham to‘liq, aniq yoki ishonchli bo‘lavermaydi. Ayrim hollarda u noto‘g‘ri ma’lumot, tekshirilmagan dalil yoki mavjud bo‘lmagan manbani keltirishi mumkin. Agar talaba javobni mustaqil tekshirmasdan topshiriqqa ko‘chirsa, mavzuni chuqur anglash o‘rniga tayyor matnga qaram bo‘lib qolishi ehtimoli ortadi. Natijada tahlil qilish, dalillarni solishtirish, muammoni turli nuqtayi nazardan ko‘rish va shaxsiy xulosa chiqarish ko‘nikmalari yetarli darajada shakllanmasligi mumkin.

Essien va hammualliflarning 2024-yilda chop etilgan tadqiqotida generativ sun’iy **intellekt vositalarining** tanqidiy **fikrlash bilan bog‘liq** jihatlari **muhokama** qilingan. UNESCOning ta’lim va tadqiqotda generativ sun’iy intellektdan foydalanishga oid tavsiyalarida esa inson manfaatlari, mas’uliyatli foydalanish, axborot xavfsizligi hamda ta’limiy maqsadlarning ustuvorligi ta’kidlanadi. Ushbu yondashuvlardan kelib chiqib, sun’iy intellektdan foydalanish talabaning faol fikrlashini almashtirmasligi, aksincha uni rag‘batlantirishi kerak.

Oliy ta’limda buning uchun bir necha amaliy chorani qo‘llash mumkin.

Birinchidan, talabalarga sun’iy intellekt javoblarini kamida ikki ishonchli manba bilan solishtirish va keltirilgan dalillarning to‘g‘riligini tekshirish topshirig‘i berilishi lozim.

Ikkinchidan, yozma ishlarda faqat yakuniy natija emas, balki talabaning izlanish jarayoni, dalillari va xulosasi ham baholanishi zarur. Uchinchidan, sun’iy intellekt yordamida olingan ma’lumotdan foydalanilganida, ta’lim muassasasi talablariga muvofiq bu holat ochiq ko‘rsatilishi kerak. To‘rtinchidan, muammoli savollar,

taqqoslash, munozara va loyiha ishlari orqali talabaning o‘z nuqtayi nazarini asoslashiga sharoit yaratish maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt oliy ta’limda bilim olishni yengillashtirishi va talabaning mustaqil faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Biroq uning ijobiy samarasi talabaning axborotni tekshirish, tanqidiy baholash va shaxsiy xulosa chiqarishdagi faolligiga bog‘liq. Sun’iy intellektdan tayyor javob olish vositasi sifatida emas, balki fikrlashni rivojlantiruvchi yordamchi sifatida foydalanish muhimdir. O‘qituvchilar esa akademik halollikni ta’minlash, manbalarni tekshirish madaniyatini shakllantirish va mustaqil mulohazani baholash orqali bu jarayonni samarali tashkil etishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Miao, F., Holmes, W. Guidance for Generative AI in Education and Research.UNESCO,2023

2. Essien, A. et al. The Influence of AI Text Generators on Critical Thinking Skills in UK Business Schools. Studies in Higher Education, 49(5), 2024

3. ChatGPT Effects on Cognitive Skills of Undergraduate Students: Receiving Instant Responses from AI-Based Conversational Large Language Models (LLMs).Computers and Education: Artificial Intelligence, 6, 2024,100198.https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100198

4. Wikipediya.https://www.google.com/url?opi=89978449&q=https://uz.wikipedia.org/wiki/Sun%25CA%25BCiy_intellekt&sa=U&ved=2ahUKEwjY35qci_CXAxXMTVcBHR3OJdYQFnoECCAQAQ&usg=AOvVaw1gdc4Rv2uH-Sz0_u_wR6va

5. O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali....https://www.google.com/url?opi=89978449&q=https://gov.uz/oz/digital/activity_page/sun-iy-

intellekt&sa=U&ved=2ahUKEwjY35qci_CXAxXMTVcBHR3OJdYQFnoECEcQAQ&usg=AOvVaw0qgoz2T8346voo0FdndwRx